

פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה

"אין מה לדאוג?" על האפשרות לבטל את ההפיכה המשטרית בכנסת הבאה

הופץ ביום 25.3.2025

יש מי שמבקשים להרגיע את החששות מפני ההפיכה המשטרית, בטענה שכל מהלך מסוכן שמקודם כעת – ניתן יהיה לבטל בכנסת הבאה. טענה זו נשמעת, באופן מפתיע, הן מצד חברי קואליציה המקדמים את ההפיכה המשטרית ("אם הבוחרים לא יהיו מרוצים, יוכלו בעתיד לבחור אחרת") והן מצד חברי אופוזיציה, במיוחד אלה הנתלים בטענה כדי להצדיק הימנעות מצעדי התנגדות תקיפים להפיכה ("אין מה לדאוג, ניבחר בבחירות הבאות ונתקן").

מובן שחובתה של כל קואליציה עתידית שתקום לנסות לבטל את המהלכים האנטי-דמוקרטיים שמקדמת הממשלה הנוכחית ולתקן את הדרוש תיקון. ובה בעת, מובן שאין כל ביטחון שהרכב הקואליציה הבאה יהיה שונה מהותית מזה הנוכחי. גם בהנחה שתוקם קואליציה שמחויבת לשלטון החוק, ניסיון העבר מלמד כי תיקון הנזקים שגרמה הקואליציה הנוכחית אינו כה פשוט: לא אחת קורה שגם זמן רב לאחר החלפתו של שלטון סמכותני בשלטון המחויב לערכים הדמוקרטיים, נותר קושי ממשי להשיב לאחור מהלכי חקיקה אנטי-דמוקרטיים שנקטו בידי השלטון הקודם. ישנם שינויים שמתווים תוואי בלתי הפיך (או קשה מאד לשינוי). בנייר קצר זה אנחנו מסבירים מהם הקשיים שיעמדו בפני מי שינסה להשיב את גלגל ההפיכה המשטרית לאחור – ובהתאם, מדוע יש חשיבות להתנגד למהלכי ההפיכה המשטרית כבר כעת.

1. מהפך? – לא בהכרח

טענת "החזרת הגלגל לאחור" נסמכת על הנחה כי ניתן יהיה להחליף את השלטון הנוכחי בבחירות דמוקרטיות הוגנות. ניסיון העבר מלמד כי הנחה זו אינה מובנת מאליה. אחד המאפיינים של משטרים סמכותניים הוא ניסיון למנוע בחירות חופשיות והוגנות, ישירות, באמצעות שינוי דיני הבחירות בחקיקה שנועדה לקדם אינטרסים של השלטון הנוכחי¹ או בעקיפין, באמצעות השתלטות על אמצעי התקשורת, שימוש לרעה בסמכות להקצות תקציבים באופן שמאפשר הטבות לא שוויוניות שכרוכות בתמיכה פוליטית, ועוד.

גם ביחס לישראל, אין המדובר בחשש תיאורטי. כבר עתה ניתן לראות כי הקואליציה מקדמת חקיקה שנועדה לפגוע בהגינות הבחירות. על שולחן הכנסת מונחת שורה של הצעות חוק, שאם יחוקקו, הן עלולות להבטיח את ניצחון הקואליציה, בניגוד להעדפות רוב הציבור, כמקובל בבחירות במשטרים אוטוקרטיים. חברי הקואליציה הנוכחית הגישו למעלה מ-20 הצעות חוק לשינוי הליכי הבחירות הארציות או המקומיות. בין יוזמות אלו ניתן למנות, בין היתר, הצעת חוק שמרחיבה את העילות לפסילת רשימה המתמודדת בבחירות על ידי גוף פוליטי, ועדת הבחירות המרכזית, שהרכבה מייצג את הרכב הכנסת היוצאת, ללא סמכות פיקוח לבית המשפט העליון, כפי שנדרש כיום, וזאת במטרה למנוע השתתפות בבחירות של הרשימות שמייצגות את הציבור הערבי בישראל²; הצעת חוק למינוי פוליטי לתפקיד יו"ר ועדת הבחירות

¹ להרחבה ראו "נייר עמדה מס' 31: הפגיעות של הזכות לבחור והזכות להיבחר כתוצאה מהרפורמה" פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה (19.3.2023) <https://www.lawprofsforum.org/post/31> (להלן: נייר עמדה מס' 31).

² הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון - הרחבת העילות למניעת השתתפות בבחירות), פ/1176/25.

המרכזית, במקום המצב כיום, שבו ממלא את התפקיד הקריטי הזה שופט בית המשפט העליון;³ והצעת חוק ששוללת מבית המשפט העליון את הסמכות להחיל ביקורת שיפוטית על החלטותיה של ועדת הבחירות המרכזית.⁴ לכך נוספות הצעות שמבקשות להגביל את הזכות להיבחר למי שתמך בחרם על ישראל, או גילה אהדה אפילו חולפת למאבק מזויין נגד המדינה, או למי שמסרב לחתום על הצהרת אמונים, וכן הצעה להקטין את הרוב הדרוש להפסקת כהונה בכנסת של ח"כ. לכך יש להזכיר את החשש כי הקואליציה תפעל באמצעים שונים לדחיית מועד הבחירות.⁵

כל אחת מההצעות הללו, וכמובן הצטרפות שלהן, עלולה לנטרל את המנגנון שעד עתה עמד בפרץ והבטיח בחירות חופשיות, כלליות והוגנות. הצעות החוק הללו – דוגמאות ספורות בלבד מתוך מכלול החקיקה שהממשלה מקדמת בימים אלה – מלמדות כי לא ניתן לצאת מנקודת הנחה כי הבחירות הבאות יתנהלו באופן תקין והוגן, אולי ההפך הוא הנכון.⁶ ממיילא, אין ודאות שהקואליציה שתורכב לאחר הבחירות הבאות תפעל לתיקון הפגיעה הנרחבת בשלטון החוק ובעקרון הפרדת הרשויות שנובעת מן החקיקה שנחקקה בכנסת ה-25.

כמו כן, חברי הקואליציה מבקשים להטות לטובתם את הסיכוי להרכיב ממשלה גם במצב שבו סיעות הקואליציה הנוכחית לא יזכו ברוב. לקראת מצב זה מוצע שיתקיים סבב בחירות נוסף שיכלול בחירה ישירה לראשות הממשלה וחלוקת 12 מנדטים נוספים (מעבר ל-120) לסיעות המרכיבות את הקואליציה.⁷ הצעה אחרת מבקשת להטיל את הרכבת הממשלה על ראש הסיעה הגדולה, מבלי שלנשיא המדינה יהיה שיקול דעת בנושא. הצעה זו גם מבקשת להבטיח שהכנסת לא תפוזר בשנתה הראשונה אלא ברוב של 70, וכי אי העברת תקציב לא תביא לפיזור של הכנסת.⁸

לבסוף, מבחינה פוליטית, אין כל ודאות שסיעות האופוזיציה הנוכחית, שלפי הצהרתן מתנגדות לחוקי ההפיכה השלטונית שנחקקים בכנסת ה-25, יצליחו לכוון קואליציה בלי לשתף סיעות מהקואליציה הנוכחית או סיעות שאינן מיוצגות בכנסת ה-25. הקמת קואליציה כזו עלולה לכלול הסכמה להותיר על כנם את חוקי ההפיכה השלטונית, כולם או לפחות חלקם.

לאור זאת, **אין שום ודאות כי הבחירות תתקיימנה במועדן, וכי תוצאתן תוביל להקמת קואליציה אחרת או שונה משמעותית מהקואליציה הנוכחית, גם אם תתקיימנה בחירות הוגנות – דבר המוטל בספק רב לאור הצעות החוק התלויות ועומדות לאישור הכנסת.** כולנו למודי ניסיון ואין להיתלות בהווה בתרחישים אופטימיים שהופרכו במערכת בחירות רבות מספור.

וגם אם יתממש התרחיש בו הבחירות הבאות יתקיימו באופן שווה והוגן, ומפלגות האופוזיציה ירכיבו את הקואליציה העתידית, עדיין יוותרו קשיים משמעותיים בכל הנוגע להשבת המצב לקדמותו, כפי שנתאר להלן.

2. קשיים בקידום חקיקה דמוקרטית: מוטיבציה ויכולת

תחילה, יש להתייחס בעירבון מוגבל להצהרות של נבחר ציבור כי כאשר תינתן להם האפשרות, הם יפעלו במהירות להשבת איזונים ובלמים שיגבילו את כוחם. ניסיון החיים מלמד כי מי שניתן בידיו כוח אינו ממהר להתפרק ממנו, שהרי כוח נוטה להשחית. למעשה, בדיוק מסיבה זו נדרשים מנגנונים של איזונים ובלמים – במטרה למנוע שכרון כוח ועריצות שלטונית. שלטון חדש שיבקש לתקן את שקלקל קודמו עלול לעמוד בפני פיתוי משמעותי להותיר על כנם הסדרים פגומים, כיוון שהם עשויים לאפשר לו לקדם במהירות מדיניות

³ הצעת חוק הבחירות לכנסת (תיקון - יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית), התשפ"ג-2022, פ/765/25.

⁴ הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון - שלילת סמכותו של בית המשפט העליון מלהתערב בהחלטות ועדת הבחירות המרכזית לעניין אישור או פסילה של מועמד או רשימה מלהשתתף בבחירות), פ/3464/25.

⁵ ראו למשל תגובה שהוגשה מטעם מפלגות הליכוד ויהדות התורה ליו"ר ועדת הבחירות בשנת 2023, בה נטען כי יש לפרש את חוק יסוד: הכנסת כך שהבחירות הבאות ייערכו רק בחלוף 5 שנים ממועד הבחירות הקודמות, קרי, בנובמבר 2027. טל שלו, יקי אדמקר וביני אשכנזי "בקואליציה רוצים לדחות את הבחירות ל-2027 – בניגוד לעמדת היעוץ המשפטי" **וואלה חדשות** (20.3.2023). <https://news.walla.co.il/item/3566814>. יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, השופט סולברג, דחה את הטענה, אך מוקדם עדיין לדעת כיצד יתפתחו הדברים לקראת מועד הבחירות.

⁶ לפירוט בדבר מהלכים נוספים שהממשלה עלולה לקדם כדי להגביל את האפשרות להחליפה בבחירות דמוקרטיות ראו נייר עמדה מס' 31, לעיל ה"ש 1, בעמ' 14-18.

⁷ הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון - בחירה ישירה לראש הממשלה וחלוקת מנדטים לסיעות הקואליציה), פ/89/25.

⁸ הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון - הטלת התפקיד להרכיב ממשלה והגבלת מנגנון התפזרות הכנסת), פ/1408/25.

חלופית, עם הסרתם של מנגנוני פיקוח מעיקים בידי קודמו.⁹ גם ממשלה עתידית עלולה לסבור כי יקל עליה לקדם מדיניות ולהצביע על "הישגים" אם לא יהא עליה להישמע ליעוץ המשפטי ולעמוד לביקורת שיפוטית, או אם יהיה בכוחה לבחור את שופטיה. משעה שתוחלש עוד מערכת האיזונים והבלמים בשיטה הישראלית, ישנו חשש כי למרות הצהרות בדבר חשיבות הדמוקרטיה, יהיו גורמים פוליטיים בעלי כוח שלא ירצו לתקן את הפגעים במשמרת שלהם, או לכל הפחות לא יציבו זאת בראש מעייניהם.

זאת ועוד, גם אם יעלה שלטון אשר יתמיד ברצונו להשיב למדינה את מאפייניה הדמוקרטים שנפגעו בידי השלטון הקודם, הוא עלול לגלות כי הדבר אינו פשוט כלל ועיקר. בפולין, למשל, הממשלה השמרנית הציגה עם הקמתה סדר יום שאפתני שכלל מאות הצעות חוק לתיקון השינויים האנטי-דמוקרטיים שערך הממשל הקודם של מפלגת "חוק וצדק" הקיצונית, אך הדבר נותר בגדר אתגר מתמשך גם שנים לאחר כינון הממשלה. הסיבות לכך הן, בין היתר, מחלוקות בין המפלגות השונות באשר לנוסח החלופי של החקיקה הרלוונטית (ובמדינה כמו פולין, בשל זכות הווטו של הנשיא המכהן הלעומתי שמונה מטעם מפלגת "חוק וצדק"¹⁰).

באופן כללי, הליך החקיקה מתאפיין בקיומם של ריבוי שערי וטו, והשילוב שלהם עם הסדרים מוסדיים שונים, מביא לכך שבמיוחד בחברה שסועה קיימת הטיה מוסדית חזקה לטובת הסטטוס קוו.¹¹ התוצאה היא שמרגע שנחקק הסדר חקיקתי מסוים, הוא נוטה "להידבק" וקשה לשנותו.¹² יהיה קשה לבטל או לשנות חקיקה שתקנה הטבות, זיכיונות למיניהם ושאר זכויות מוקנות למגזרים מסוימים או לאנשים פרטיים. אלה גם יהוו שדולות של בעלי עניין שינסו להשפיע על הקואליציה החדשה להימנע משינוי.

בישראל אמנם אין כיום מנגנונים פורמליים רבים להגבלת כוחה של הממשלה, וקואליציה מלוכדת ונחושה יכולה, ככלל, להעביר יחסית בקלות הצעות חוק ממשלתיות.¹³ אולם, האופוזיציה הנוכחית, גם אם תרכיב את הממשלה הבאה, מפולגת בהרבה מהממשלה הנוכחית בפולין, והסיכוי שתצליח לשמור על הסכמה רחבה והתגייסות קבועה לקידום יוזמות חקיקה מול התנגדות אופוזיציונית נחושה אינו גבוה. ייתכן שחלק מחברי הממשלה שתוקם אף יסברו כי אין לקדם בעת הזאת שינויים מוסדיים, ובכלל זה שינויים שמבקשים להשיב את המצב לקדמותו. חברי מפלגות הממשלה הנוכחית לבטח יעשו בהקשר זה את מירב המאמצים ליצירת דה-לגיטימציה לתיקונים שיוצעו ולהפעלת לחץ על חברי סיעות מסוימות שלא לתמוך בהם. אם כן, חקיקה דמוקרטית עלולה להיחסם במקרים רבים בהיעדר רוב קואליציוני יציב לקידומה. חשש זה יגבר ככל שהקואליציה שתקום תהיה צרה יותר.

נוסף לכך, יש לזכור את האתגרים העצומים שיעמדו בפני קואליציה חלופית אם תקום בכנסת הבאה. ייתכן שהטיפול בנושאי ההפיכה המשטרית, על אף הכוונות הטובות, יידחק לשוליים בשל נושאים דחופים רבים שיונחו על שולחנה של הממשלה הבאה, כדוגמת מאמצים להשבת החטופים, שיקום הדרום והצפון והחזרת התושבים של אזורים אלה לבתיהם, וחקיקת חוק גיוס שוויוני, בהתאם לפסיקת בג"ץ. נושאים אלה עשויים לתפוס את מירב תשומת הלב של הממשלה, בעוד הפגיעה הקשה בדמוקרטיה עלולה להיות כותוצאה, ללא מענה.

לפיכך, אפילו ממשלה חלופית עתידית בעלת כוונות טובות ורצון כן, תעמוד בפני אתגרים וחסמים לא פשוטים בניסיונה להשיב את הגלגל לאחור.

⁹ דוגמא לכך ניתן למצוא במספר מדינות (כגון קנדה וספרד) בהן מפלגות האופוזיציה ביקרו בחריפות את מנגנון החקיקה של חוק ההסדרים כאנטי-דמוקרטי והבטיחו שכשהן ייבחרו, הן יבטלו את השימוש בו. אולם, לאחר שנבחרו, בסופו של דבר, לא עמדו בפיתוי לעשות שימוש בכלי שמאפשר לממשלה לחוקק את המדיניות שלה ללא התנגדות או בקרה אפקטיבית של הפרלמנט. ראו Ittai Bar-Siman-Tov, *An Introduction to the Comparative and Multidisciplinary Study of Omnibus Legislation*, in: I. BAR-SIMAN-TOV (ed), *COMPARATIVE MULTIDISCIPLINARY PERSPECTIVES ON OMNIBUS LEGISLATION 1*, 18-20 (Springer Nature, Cham, 2021); Louis Massicotte, *Canada: If Controversial, Omnibus Legislation is Here to Stay*, in: I. BAR-SIMAN-TOV (ed), *COMPARATIVE MULTIDISCIPLINARY PERSPECTIVES ON OMNIBUS LEGISLATION 257* (Springer Nature, Cham, 2021).

¹⁰ לראם הור "אחרי שמונה שנות שלטון שמרני, פולין מגלה כמה קשה להחזיר את הדמוקרטיה למדינה" **הארץ** (29.4.2024) <https://www-haaretz-co-il.eu1.proxy.openathens.net/news/world/europe/2024-04-29/ty-article-magazine/premium/0000018f-2395-d502-a5bf-e3f7a0b60000>.

¹¹ אורי אהרונסון "מדוע הכנסת לא ביטלה את חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו? על הסטטוס קוו כקושי אנטי-רובני" **עיוני משפט** 509 (2016).

¹² איתי בר-סימן-טוב "דיני החקיקה" **עיוני משפט** 645-659 (2016).

¹³ בר-סימן-טוב, דיני החקיקה, שם, בעמ' 691-692. למעשה, זהו אחד מהגירעונות הדמוקרטיים המאפיינים את המשטר הישראלי.

3. השפעות ארוכות טווח שלא ניתן לפתור בחקיקה ובהחלטות ממשלה

גם אם הממשלה שתוקם תצליח לשנות מבחינה פורמלית את רוב המהלכים הבעייתיים שמקודמים כעת, את השפעותיהם ארוכות הטווח יהיה קשה להסיג לאחור. באופן כללי, חוקים ומדיניות עשויים להשאיר השפעות שימשיכו להתקיים גם לאחר ביטול החוק או המדיניות.¹⁴

כל פעולה שמשנה מוסד משפטי מרכזי יוצרת אחריה שובל שלם של השלכות בעולם המעשה, אשר אותן לא ניתן להשיב לאחור. לפיכך, מקובל ששינוי סדרי ממשל שמעניק הטבה של ממש לקואליציה צריך להיות בעל תחולה נרחבת, כלומר לאחר תחילת כהונתה של הכנסת הבאה. הדבר בולט במיוחד כאשר השלטון הנוכחי מסיר מגבלות על מינוי נושאי משרה שאמורים להיות מקצועיים עצמאיים, והוא עצמו ממנה את נושאי המשרה האמורים כשהוא בוחר אותם על בסיס אידאולוגי-מפלגתי. השלטון הנבחר הבא יהיה מצוי בדילמה: עליו להשיב את הגלגל לאחור ולהבטיח מינויים של אנשים מקצועיים, הגונים ועצמאיים. אולם פיטורי נושאי המשרה הקיימים יהיה כרוך אף הוא בנזק לשלטון החוק. דוגמה מרכזית לכך היא מינויים בשירות המדינה. הממשלה הנוכחית עושה שימוש בפרקטיקות שונות לאיוש משרות רבות בשירות הציבורי באנשי שלומה, גם כאשר אלו אינם עומדים בתנאי הסף הקבועים בחוק לתפקיד, למשל באמצעות מינויים של ממלאי מקום.¹⁵ לצד זאת, נוקטת הממשלה בפיטורים של שומרי סף מרכזיים שאינם מקיימים את דרישתה לנאמנות אישית לממשלה ולעומד בראשה בפרט.¹⁶

התוצאה של מהלכים אלה היא שהממשלה הבאה עלולה לקבל בירושה שירות ציבורי מוחלש, ובו אנשים רבים שאינם מתאימים לתפקידם, אשר אינם מחויבים לעקרון הממלכתיות של שירות המדינה ועשויים לכן לפעול באופן לעומתי כלפי הממשלה הנכנסת ולהקשות על תפקודה, בשם ערכי המפלגות שהיו חברות בקואליציה תחתיה מונו. הניסיון להחליף גורמים אלה עלול להתגלות גם כן כתהליך ארוך ומורכב שהסיכוי להשלימו אינו גבוה, ושיוסיף ויפגע עוד בשירות הציבורי החבוט ממילא.¹⁷ דוגמה בולטת לתרחיש אפשרי זה ניצבת בפנינו כיום: אם יושלם מהלך הדחתם של היועמ"שיות וראש שבי"כ, ישנה סבירות גבוהה שימונו תחתם אנשים שימונו בשל נאמנותם האישית לראש הממשלה הנוכחי, על פני מחויבותם לעקרון הממלכתיות של שירות המדינה, ואותם תירש הממשלה הבאה, יהא אשר יהא הרכבה.

גורם נוסף שאינו קל לתיקון הוא פגיעה בחוסנה של החברה האזרחית באמצעות כלים משפטיים. פגיעה כזו פורמת את הנימים שמחזיקים יחידה פוליטית כיחידה אחת, ושוברת אמון בסיסי בין האזרח למדינתו. קשה להתגבר על אבדן אמון. פגיעה בשדרות המקצועיות-כלכליות של החברה האזרחית אינה קלה לתיקון, שכן כלכלה וחדשנות אף הן בנויות על אמון. בולטת בהקשר זה הפגיעה באקדמיה, שיש לה תפקיד מיוחד בחברה דמוקרטית. גם כאן, התיקון של הפגיעה באקדמיה לא יהיה קל, הן במישור ההון האנושי ורשתות המחקר, והן במישור האמון הציבורי בחופש האקדמי ובחופש הביטוי.

השפעה ארוכת טווח נוספת של מהלכי הממשלה היא נרמול ציבורי של משברים חוקתיים, של זלזול בשלטון החוק, של הליכי חקיקה כוחניים, ושל תרבות פוליטית מקוטבת ורדודה. בתקופת כהונתה של הממשלה הנוכחית ננקטו פרקטיקות שטרם נראו כמותן במדינת ישראל, כגון הצהרות כי הממשלה אינה מתכוונת לקיים את פסקי הדין של בית המשפט העליון וכי הממשלה תפעל בניגוד לעמדתה המחייבת של היועצת המשפטית לממשלה. מדובר ביצירה מכוונת של משבר חוקתי בין רשויות המדינה השונות, ובקעקוע מתמשך

¹⁴ Frank Fagan, *After the Sunset: The Residual Effect of Temporary Legislation*, 36 EUROPEAN JOURNAL OF LAW AND ECONOMICS 209 (2013).

¹⁵ על הבעייתיות של פרקטיקה זו עמד לאחרונה השופט סולברג: "המצב המתואר – מטריד ביותר. האינטרס הציבורי במינוי בכירים העומדים בתנאי הכשירות, וברף המקצועי הגבוה ביותר, ואשר פועלים תוך הפעלת שיקול דעת עצמאי מתוקף מינוי הקבע שלהם – אינו מתממש; איכות השירות הניתן, בסופו של דבר, לאזרח – נפגעת. טוב יעשו כלל הגורמים הצריכים לעניין, אם יפעלו בהקדם לטובת יצירת שיפור משמעותי בכל הנוגע לתחום זה". בג"ץ 34680-08-24 **התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' שר התקשורת**, פסי' 39 לחוות דעתו של השופט סולברג (14.10.2024).

¹⁶ ראו בהקשר זה הודעת ראש הממשלה נתיניהו על החלטתו לפטר את ראש השב"כ רונן בר מיום 16.3.2025; והצעת שר המשפטים לוי להביע אי-אמון ביועצת המשפטית לממשלה מיום 5.3.2025.

¹⁷ ניתן למצוא דוגמה מאירת עיניים לחוסר האפקטיביות של תגובה מאוחרת לחקיקה אנטי-דמוקרטית בנושא מינויים בהונגריה. לאחר שנחקק במדינה חוק אשר הפחית את גיל הפרישה של השופטים והוביל לפרישה מיידית של שופטים רבים מהמערכת, במטרה להשפיע על הרכב בתי המשפט, פסל בית המשפט החוקתי של הונגריה את החוק. עם זאת, החלטת בית המשפט ניתנה זמן רב לאחר חקיקת החוק **ובשלב זה כבר הוחלפו מרבית השופטים שנאלצו לפרוש בעקבותיו**, ורבים מהם לא יכלו לחזור לתפקידם גם לאחר פסילתו. פסילת החוק על ידי בית המשפט בדיעבד לא מנעה את הנזק המקיף שנגרם למערכת המשפט בפועל כתוצאה מחקיקתו. להרחבה ראו Kim Lane Scheppele, *How to Evade the Constitution: The Case of the Hungarian Constitutional Court's Decision on the Judicial Retirement Age I-CONNECT* (8.8.2012), <https://www.iconnectblog.com/how-to-evade-the-constitution-the-case-of-the-hungarian-constitutional-courts-decision-on-the-judicial-retirement-age/>.

של שומרי סף מרכזיים בקרב חלקים גדולים בציבור. את הנזק העצום לתפיסות רווחות של שלטון חוק ולאמון הציבור במוסדות הציבור הנגרם בשל כך יהיה קשה לתקן במהרה. בדומה לכך, לאחר שהשירות הציבורי ישלים תהליך של פוליטיזציה בידי הממשלה הנוכחית, יהיה קשה לשקם את אמון הציבור בו, בין אם בחקיקה ובין אם באמצעות החלפה של מינויים קונקרטיים בעייתיים. לכן, יש חשיבות בהבעת התנגדות ציבורית ואופוזיציונית נחושה כבר כעת לפעולות הנעשות בניגוד לקביעותיהם של גורמי אכיפת החוק ומערכת המשפט. הכרח הוא להבהיר כי אין לכך לגיטימיות ציבורית.

לסיכום, אף שלכל ממשלה עתידית שתקום תהיה חובה לפעול כדי לשרש את המהלכים האנטי-דמוקרטיים שיתקבלו על ידי הממשלה הנוכחית, אסור לסמוך על אפשרות זו. ישנם חסמים משמעותיים לקידום חקיקה שתשיב לאחור את כל המהלכים האנטי-דמוקרטיים שמקדמת הממשלה; וממילא, לא יהיה בכך כדי לסכל את השפעותיהם ארוכות הטווח. בנוסף, הממשלה עלולה לשנות את דיני הבחירות באופן שיפגע באפשרות להחליפה, ומכאן שלא ניתן להמתין עד למועד הבחירות. יש אמנם מקום לדרוש, כדרישת מינימום, ששינוי כללי המשחק לא יעשה תוך כדי המשחק, באופן שמתיר רסנים ומעניק לקואליציה שמקדמת את השינוי ייתרון ארוך טווח. אולם, בכיבוד דרישה זו אין די. העובדה שחוק מסוים ייכנס לתוקף רק בתקופת כהונתה של הכנסת הבאה, למשל החוק לפוליטיזציה של הוועדה לבחירת שופטים, אינה צריכה להקנות לו חסינות מביקורת שיפוטית. הסכנה הנשקפת מחוק כזה היא ברורה ומיידית, גם אם תחולתו נדחית לכהונת הכנסת הבאה.

למהלכים האנטי-דמוקרטיים שהממשלה הנוכחית מקדמת – מהלכים אשר מסכנים את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית – **יש להתנגד עכשיו.**